

30 lat członkostwa Polski w Europejskiej Organizacji Badań Jądrowych

MICHAŁ TURAŁA

Europejska Organizacja Badań Jądrowych CERN (fr. *Conseil Européen pour la Recherche Nucléaire*) mająca na celu rozwój nauki, zwłaszcza **badan fundamentalnych** w dziedzinie fizyki jądrowej, w zniszczonej wojną Europie została utworzona w roku 1953. Umowę o utworzeniu CERN jako pierwsze ratyfikowały we wrześniu 1954 roku Francja i Niemcy, a kolejno dołączały: Belgia, Dania, Grecja, Holandia, Jugosławia, Norwegia, Szwajcaria, Szwecja, Wielka Brytania, Włochy. Dnia 1 lipca 1991 roku, po 2-letnich negocjacjach dotyczących zarówno sytuacji społeczno-politycznej i ekonomicznej w Polsce, jak i warunków przystąpienia do CERN, stała się ona pełnoprawnym członkiem tej organizacji – dokument o przystąpieniu podpisał prezydent RP Lech Wałęsa, a na masztach z flagami u wjazdu do CERN pojawiła się flaga biało-czerwona...

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej
PREZYDENT
Rzeczypospolitej Polskiej
podaje do powszechnej wiadomości:

W dniu 1 lipca 1953 roku została sporządzona w Paryżu a następnie poprawiona Konwencja o utworzeniu Europejskiej Organizacji Badań Jądrowych oraz Protokół Finansowy stanowiący jej załącznik.

Po zaznajomieniu się z powyższą konwencją oraz Protokołem Finansowym, w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej oświadczam, że:

- zostały one uznane za słuszne zarówno w całości jak i każde z postanowień w nich zawartych,
- Rzeczpospolita Polska postanowiła przystąpić do powyższej Konwencji i Protokołu Finansowego,
- Będą one niezmiennie zachowywane.

Na dowód czego wydany został Akt niniejszy opatrzony pieczęcią Rzeczypospolitej Polskiej.

Dano w Warszawie, dnia 13 maja 1991 roku

PREZYDENT
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Lech Wałęsa

Dokument potwierdzający przystąpienie Polski do CERN

W kolejnych miesiącach/latach dołączały do CERN kolejne państwa Europy Środkowo-Wschodniej – obecnie pełnoprawnymi członkami CERN są 23 państwa, członkami stowarzyszonymi kolejnych 8, a członkami obserwatorami 3 kraje i 3 organizacje międzynarodowe.

Polscy fizycy i inżynierowie byli obecni w CERN od pierwszych lat istnienia tej organizacji. Pierwsze kontakty nawiązali: Prof. Andrzej Sołtan (IBJ), Prof. Marian Danysz (UW) i Prof. Marian Mięśowicz (AGH), wykorzystując swoje znajomości w świecie fizyki; już w latach 50. XX wieku do CERN wyjechali Jan Zych (IBJ) i Jerzy Bartke (AGH), a w latach następnych kolejni uczeni, uzyskując różnymi drogami stypendia naukowe na pobyt. Polscy fizycy cieszyli się uznaniem i już w latach 60. ówczesny

Dyrektor Generalny CERN, Prof. Viktor Weisskopf, zapraszał Polskę do wstąpienia do CERN. Środowisko polskich fizyków było przekonane o celowości takiego kroku, jednakże w czasach żelaznej kurtyny było to nie do zrealizowania... – ale mimo trudności już w roku 1964 Polska uzyskała status obserwatora w Radzie CERN...

W latach 80. szereg światowych osobistości wizytowało CERN, wspierając hasło „obalajmy mury”, wśród nich byli Margaret Thatcher, Ronald Reagan oraz Jan Paweł II – który spotkał się również z fizykami; z kolei na początku lat 90. Genewę i CERN odwiedzili Lech Wałęsa, a także Tadeusz Mazowiecki...

1 VII 1991 r. polska flaga załopotała na maszcie u wejścia do CERN

Po przyjęciu Polski do CERN polscy fizycy, inżynierowie i pracownicy administracyjni stali się kandydatami do obejmowania stanowisk doradczych, kierowniczych i wykonawczych tej organizacji na równi z innymi narodowościami. I tak w latach 2013–2015 przewodniczącą Rady CERN była Prof. Agnieszka Zalewska z IFJ PAN.

CERN jest przede wszystkim ośrodkiem badawczym, tak w dziedzinie fizyki teoretycznej jak i doświadczalnej – wymaga to rozwoju i obsługi unikalnych urządzeń badawczych. Rocznie publikowanych jest ok. 1500 prac autorstwa/współautorstwa pracowników CERN, wśród których ok. 10% stanowią Polacy. CERN poświęca wiele uwagi kształceniu młodych fizyków i inżynierów, czemu służą specjalne stypendia naukowe (inżynieryjne, doktoranckie),

► a także „szkoły letnie” – pierwszą europejską szkołę fizyki CERN-ZIBJ Dubna zorganizowali fizycy polscy w roku 1993 na polanie Zgorzelisko na Podhalu.

Bardzo ważna jest popularyzacja nauki, w tym osiągnięć Laboratorium – corocznie „dni otwarte” przyciągają dziesiątki tysięcy mieszkańców Genewy i okolic; CERN można też zwiedzać w ciągu roku w zorganizowanych grupach; dla nauczycieli organizowane są „studia letnie”, a także specjalne „narodowościowe” wykłady i spotkania dyskusyjne ...

CERN jest miejscem otwartym dla ludzi z całego świata; miejscem spotkań i dyskusji, nie tylko naukowych, jest kafeteria, gdzie można nakarmić i ciało, i duszę... Tutaj rankiem, przy śniadaniu, można było spotkać laureata Nagrody Nobla z roku 1988, Prof. Jacka Steinbergera, który w czasach makkartyzmu (lata 60. XX wieku), na znak protestu przeciwko nagonce na amerykańskich

a w roku 1970 i Polskę. Miałem okazję spotykać się z nim w czasach mojego pierwszego pobytu w CERN (1969), uczestnicząc w pracach zespołu badającego pracę wielodrutowych komór proporcjonalnych przy rejestracji cząstek w niskich temperaturach.. Cotygodniowe „party serowe” były okazją do dyskusji na różne tematy, w tym i polityczne.

Malowniczą postacią CERN był i jest laureat Nagrody Nobla z roku 1984, Prof. Carlo Rubbia, będący pomysłodawcą akceleratora proton-antypoton SPS i kierownikiem eksperymentu UA1, w którym odkryto bozony W i Z. Jako Dyrektor Generalny CERN bardzo pomógł w negocjacjach w sprawie przyjęcia Polski do CERN, za co w roku 1993 został odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej. W czasie jednej z weekendowych wizyt dziennikarzy polskich, w latach 90. ubiegłego wieku miało miejsce wydarzenie,

Wizyta Jana Pawła II w CERN, obok Dyrektora CERNu, prof. Herwig Schopper, 1984 r.

Wizyta Tadeusza Mazowieckiego w CERN, stoi prof. Carlo Rubbia, Dyrektor CERNu, 1990 r.

intelektualistów, wyjechał na stałe z USA. Prof. Steinberger najczęściej przyjeżdżał rankiem do CERN rowem i zachodził do kafeтерии na śniadanie; przysiadł się do przypadkowej osoby i zapytywał: *skąd jesteś?, co tutaj robisz?, jak ci się CERN podoba?*, itp. – i tak od słowa do słowa nawiązywała się żywa dyskusja...

Ciekawą i bardzo medialną postacią był Prof. Georges Charpak, laureat Nagrody Nobla z roku 1992, urodzony na terenie przedwojennej Polski, który w latach 30. XX wieku wyjechał do Francji i tam został profesorem *École des mines de Paris*. Za udział w ruchu oporu w czasie wojny trafił do Dachau. Był żywo zainteresowany sytuacją w krajach Europy Wschodniej, odwiedzał Rosję,

które umknęło uwadze gości. Otóż sala konferencyjna, w której mieliśmy opowiedzieć o CERN, była zamknięta, a portiernia CERN nie reagowała na nasze telefony. Ale jeden z kolegów zwrócił uwagę, że piętro niżej jest gabinet dyrektora, który w weekendy często pracuje, więc może on otworzy. Dyrektor nie odmówił, podszedł piętro wyżej i salę otworzył... – tyle że nikt z dziennikarzy nie zorientował się, jak smakowity temat im umknął: *laureat Nobla otworzył im drzwi...*

Wielu CERN-owców starszej generacji uważa, że „nie powinno się używać określenia **Polska i CERN**, a raczej **Polska w CERN**”, bo przecież Polacy byli tam i są obecni **od zawsze....**

MICHAŁ TURAŁA

Instytut Fizyki Jądrowej PAN

Ryszard Sosnowski

O tym, jak Polska stała się państwem członkowskim CERN - link

Polska w CERN-ie: 20 lat - link